

Uspomene kapetana Joza Šunja

Priradio: Stjepan Vekarić

Kod St. Vincenta naišli smo na lagane sjeveroistočne vjetrove te smo se, misleći da ćemo time dobiti na putu, držali portugalske obale, udaljavajući se najviše 40 do 50 Nm u potezima prema vani.

U visini Lisabona pristao je na naš brod čamac austrijskog barka »Giovanni« s brodskim pisarom Rafom Jakulićem. Brod je ostao bez hrane te smo mu rado dali što smo mogli.

Ostali brodovi našeg konvoja, među njima i nava »Meotide«, udaljili su se od St. Vincenta prema otvorenom moru i imali sreću da u oceanu nađu na sjeverozapadne i sjeverne vjetrove. Tako su oni, kod smo mi bili doprli tek nešto sjevernije od rta Finisterre — već bili u Queenstownu. Mi smo tek tri dana kasnije stigli u tu luku. U Queenstownu smo zatekli, osim »Meotide«, i brod »Francesco Luca« (kap. Luketa), škuner A. Bjelovučića i mnogo drugih austrijskih i talijanskih brodova.

I »Calmius« i »Meotide« primili su istovremeno naređenje da teret iskrcaju u Passageu. Tu smo zatekli u luci: brik »Florida« (kap. Lupis), »Antonia« (kap. Varljen), »Fiume« (kap. Tomazinić), »Velloping« (kap. Skopinčić) i mnoge druge.

U Passageu, odmah pokraj pristaništa, držala je obitelj Suthwell točionu pive. Kad su austrijski brodovi počeli u većem broju navraćati u Cork, tu su točionu posjećivali svi austrijski kapetani. Posao je dobro napredovao i Suthwellovi su ubrzo unajmili veliku zgradu u blizini stare točione. Međutim se doselio u Cork i neki Tomasini, rodom iz Ancone. Prije toga on je bio kuhar na engleskim prekooceanskim brodovima. Tomasini otvori također jedan hotel u Corku, a drugi u Queenstownu. Poznavajući izvrsno svojstva i sklonosti kapetana koji su svakodnevno i u velikom broju stizali u Queenstown s brodovima da tu prime naređenja za dalje putovanje, Tomasini je ispunio svoje hotele nagizdanim demonima u obliku lijepih djevojaka ma da regrutiranih iz bolnica za venerične bolesti i iz zatvora. Kod tako kolosalne organizacije koja je imala za cilj da svojim lažnim sjajem potpuno zaslijepi siromašne, lakovjerne i glupe glave naših mladih kapetana trgovačke mornarice — Tomasinijevi hoteli i njegove nimfe živjeli su u najboljoj raskoši, na zadovoljstvo i sreću siromašnih duhom. Tim mamcem, koji je Tomasiniju osigurao uspjeh, ubrzo je izbljedita sreća hotela Suthwell iako su prema njemu mnogi imali obzira i željeli mu uspjeh. Hotel je morao biti zatvoren, a najstarija sestra vlasnice hotela Elizabeta otvorila je mali dućančić, dok su brat i dvije sestre prešle u Liverpool i tu se ukrcali na jedan američki parobrod koji je trebao da ih prebaci u Australiju. Međutim, parobrod je nastradao kod otoka Man sa svom posadom i putnicima.

U Passageu sam, pored obitelji Suthwell, često posjećivao i obitelj mesara Thomasa. On je imao dvije male kćerke s kojima sam se često igrao. Starija se kćer kasnije udala za Čingriju, zapovjednika jednog broda pod ruskom zastavom i s mužem prešla u Dubrovnik, a zatim u Odesu i London.

Otploviši iz Corka za kratko smo vrijeme uspjeli doći do Gibraltara. U Sredozemnom moru držao sam se uz samu afričku obalu, toliko da smo pokraj Alžira prošli na jedva 7—8 milja. Iz te smo udaljenosti mogli raspoznati zastave na jarbolima brodova što su ležali iza novog pristaništa. S jakim sjevernim vjetrom približili smo se jedne noći otočiću Galiti i tu nas je, u vrlo opasnom položaju zbog grebena, iznevjerio vjetar. Krajnjim naporom uspjeli smo ipak preći Galitu i rt Bon. Iza tog rta sreli smo austrijski bark »Catterinu«. Zapovjednik

broda, kapetan Marić iz Boke Kotorske došao mi je s čamcem u posjet.

Zajedno s brodom »Favorita« ušli smo u Arhipelag. »Favorita« je bila znatno brža od »Calmiusa« i tek krajnjim i okrutnim naprezanjem jedara uspjeli smo održati se uporedo s njom. »Francesca Luku«, »Meotidu« i druge brodove, što su 8—10 dana prije nas bili krenuli iz Engleske, prestigli smo na ulazu u Arhipelag uštedom u vremenu u plovidbi duž afričke obale. Izdržavši bijes rujanskih ekvinocijalnih vjetrova sklonili smo se zajedno s Kovačevićem (»Fortunata«) na sidrište u Tenedosu dok su se svi ostali brodovi još uvijek nalazili u Mandriju.

Sa Tenedosa prebacili smo se pod Dardanele, na azijskoj obali. Tu smo zatekli čuveni po svojoj brzini jedrenjak »Genio« (kap. Danilović), sagrađen u Korčuli. Zbog laganih sjevernih vjetrova bili smo prisiljeni tu ostati nekoliko dana, a za to su nas vrijeme i ostali brodovi stigli.

Jednog smo jutra pokušali preći kanal i usidriti se kod prvih tvrđava na evropskoj strani. Tu smo se nadali da ćemo naći remorker da nas odvuče u Carigrad. Razapeli smo jedra na laganom vjetriću što je naginjao na jugoistočnjak i krenuli. Ali, upravo na trećini kanala vjetar je iznenada prestao. Zbog struje, nismo mogli ni napred ni natrag. Brod je bio u ozbiljnoj opasnosti da ga struja baci na grebene gdje bi bio sigurno izgubljen jer sidrenje, zbog velike dubine, nije bilo moguće izvesti. Da brod nije stradao mogu zahvaliti samo nešto slabijoj struji nego obično i nadljudskim naporima posade. Sa tri čamca na vesla uspjeli smo izvući brod iz struje i dovući se do sidrišta pod evropskom obalom. Posade ostalih brodova promatrale su s velikim interesom i zabrinutošću naše nepromišljene manevre, koji su se tako sretno završili. Zajedno sa mnogom mogli su i oni zaključiti da odvažnost i strpljivost mogu stvoriti čuda!

U listopadu 1852. stigli smo u Carigrad, zadržali se tu tri dana i prosljedili za Krč. Po završenoj karanteni krenuli smo jednog jutra za Mariupol. Na tom kratkom putovanju u Azovskom moru pretrpio sam tada takve udarce sudbine koji su me duboko potresli, a sve zbog toga što sam u mladenačkom zanosu — iako sam imao dosta prakse i dovoljno poznao prilike u tom moru — zanemario pouke što se stiču tek u zreloj dobi.

Odplovili smo, dakle, iz Kerča s jakim vjetrom izvana u pravcu svjetionika u Berdansku. Kod svjetionika trebali smo zaustaviti brod i dočekati zoru za ulaz u mariupolsku luku. Za to vrijeme izbacili bi balast koji smo, zbog lošeg vremena, zadržavali na brodu.

Nastupom noći vrijeme se pogoršavalo, ali sam ostavio sva jedra na križevima uvjeren da ću, zbog znakova što su nagovještavali skorom promjeni vremena, ubrzo doći u vidik svjetionika i tada utvrditi točan položaj broda. Kad smo, međutim, prema računu stigli na udaljenost odakle se već svjetionik morao vidjeti, naredio sam da se zaustavi brod i počne izbacivati balast iako se svjetionik još nije bio pojavio. Uto je i svanulo a mi nismo bili uspjeli ugledati svjetionik. Vjetar je uzoru potpuno prestao i spustila se tako gusta magla da se predmeti na samih nekoliko metara nisu mogli raspoznati. Predstavljao sam da će se izlaskom sunca dignuti magla i u tom očekivanju i dalje se bacao u more balast. Brod je bio gotovo nepomičan. Na maglom zastrtom horizontu pojavljivale su se i nestajale fantastične slike kakve bi mogla zamisliti samo mašta ludaka.

U takvoj je situaciji protekao čitav dan. Jedino olovnicom mogli smo doći do nekih zaključaka o polo-

žaju broda, uz pretpostavku da je struja sjeveroistočnog pravca.

U tišini i magli prošla je i noć i slijedeći dan, sve do 3 sata popodne. Tada se vjetar ustalio iz jugoistoka, magla se podigla i u daljini mogli smo nazreti nisku obalu Tamana ali bez ikakve poznate tačke na njoj po kojoj bi mogli utvrditi naš položaj. Na nesreću imali smo na brodu samo englesku kartu Azovskog mora, male razmjere i vrlo netačnu. Uzeo sam smjer na jedno selo, koje sam nešto kasnije razabrao na obali ali koje, na nesreću, čini se da nije postojalo kad je »poštovani« autor pomorske karte bio zauzet ucrtavanjem te obale. U ljutini i neraspoloženju našao sam za potrebno da mu ja dopunim kartu te sam u nju ucrtao položaj tog sela, u blizini tačke gdje se završava podvodna visoravan i počinje pličina »Dolga«. Čvrsto uvjeren da je sve to točno, smatrao sam da će biti najbolje držati se ruba »Dolge« i, što više uz kraj, napredovati prema Bjelosarjski, gdje postoji, ako vjetar pojača, dobro sklonište.

Račun mi je bio pogrešan — ne mnogo — u svemu za nekoliko milja. Bilo je i to dovoljno da se, uveče zadnjeg listopada 1852. godine, nasučemo na pličinu »Elena«.

Prije nasukivanja brod je, s razapetim svim jedrima, plovio brzinom od neka 2 čvora. Gaz na krmu bio je 9 stopa, a na pramcu 7,5. Uto sam na morskome dnu, nekih 50 sežanja uvjetru, raspoznao ispletenu košaru. Misleći da sam se odveć približio obali, naredio sam prelet nizvjetar (poja alla banda). Istodobno sam naredio brodskom pisaru da izmjeri dubinu pod brodom. Pisar je bio kratkovidan te mi je javio mnogo veću dubinu od stvarne. Nasukali smo se prije nego što su on i božman uspjeli još jednom izmjeriti dubinu. Dok sam ja, vjerujući još uvijek da se nalazim na rubu »Dolge« bio odlučio da produžim u istom smjeru, kormilo mi je dalo znak da se brod nasukao.

Odmah smo ubrali sva jedra i spustili krmeni čamac. Razumljivom zabrinutošću lično sam se ukrcao u čamac da izmjerim dubine u svim pravcima oko broda. Na dovoljno dubine naišao sam tek daleko od broda, sa strane i prema krmu, a još na većoj udaljenosti i prema pramcu. Ovo me saznanje potpuno utuklo i napokon uvjerilo da procijenjeni položaj nije bio tačan.

Položaj broda bio je uistinu težak. Nalazili smo se nasukani u nepoznatom predjelu, okruženi nadaleko plitkom vodom, u odmakloj sezoni koja obiluje opasnim vjetrovima i ledom i vrlo daleko od kopna od kojeg nisam mogao očekivati pomoći. Da stvar bude još teža, na brodu smo oskudijevali hranom.

Ispužili smo prema pramcu sidro i kad je ono počelo da radi dao sam da se s krme prenosi balast na pramac, da bi se izravno gaz broda na pramcu i krmu. Međutim je, prema očekivanju, s prvim istočnjakom voda počela padati oko broda, spustavši se gotovo za jednu stopu. Brod se stoga počeo naginjati. Trebalo je prekinuti rad i počekati do nastupa sutrašnje plime. Na sreću, čitave je noći vladala tišina.

Nastupom dana zapirio je lagani istočnjak. Oko pola mljete od broda opazili smo nekoliko ribarskih čamca. Istakli smo zastavu, a oni su odmah prišli da nam pruže pomoć. Na brod su se popela 24 čovjeka, istina poludivlja, ali zato snažna i sposobna da slijepo izvrše svako naređenje. Od njih smo uspjeli vrlo malo saznati u pogledu položaja broda.

Uz pomoć tih ljudi spustili smo u more veliku barkasu i s njom iznijeli lijevo malo sidro. Izbacivši ga prema naprijed dok je bilo lanca, naredio sam da se uvitlava. Na vitlu se nalazilo 45 ljudi. Združenim naporima, olakšavši brod za nekoliko bačava vode i uz pomoć plime, brod je uspjelo izvući, za kratko vrijeme, za punih 60 hvati.

Poslije laganog istočnjaka nastupila je tišina. Nastao je divan dan. Sunce je sjalo i grijalo kao usred lje-

ta. Takav je bio prvi dan studenog, dan inače poznat po redovitim olujama u Crnom moru i Azovu!

Tog sam dana s meridijanskom visinom odredio tačan položaj broda na sitnoj karti tog mora. Utvrdio sam da se nalazimo na glavi pličine »Elena« i da i u pravcu sjever-jug i u onom istok-zapad, treba preći gotovo milju puta da se izide iz pličine. Dan je i dalje bio lijep, a vjetar je najprije okrenuo sa istoka, a zatim oko 11 sati, prešao je na zapadni vjetar. Brod smo izvlačili na sidru vezanom konopom, ali Rusi nisu imali prakse u tome a posada je od dugog rada bila izmorena. Ponestajalo nam je hrane, osim kruha, sira i vina. Za ljude navikle da jedu mesa u izobilju, kao što se u to vrijeme jelo na Mimbelijevim brodovima, to nije bilo dovoljno. Što se tiče Rusa, stvar je bila drukčija: nenaviknuti na »nektar« što je za njih bilo najobičnije vino, iskoristili su priliku i pili ga do mile volje te su se — na veliku propast njihovih mozgova — mnogi napili kao životinje. U onoj zbrci ili bolje očajanju što je vladalo na brodu nismo ni očekivali da će se rastrijezniti jer nam je bilo poznato da i inače naginju pijanstvu i da u takvom stanju mogu izdržati i po sedmicu dana. Zbog svih tih razloga nismo bili izvršili sav posao predviđen za taj dan a vjetar je prema večeri postepeno pojačavao i tako nam onemogućio dalje povlačenje na konopu. Morali smo, bespomoćni, ostati gdje jesmo. Preko noći vjetar je još pojačao te smo morali izbaciti još jedno sidro.

Očajan i žalostan bio je položaj te noći!

Valovi su postajali sve veći, a zbog male dubine njihov je učinak bio još jači. Prisiljeni da ispustimo čim više lanca, došli smo opet na plitko dno te bi kod valjanja brod udarao kobilicom o morsko dno. Na brodu nije bilo više od dva čamca balasta te bi se svaki udar kobilice o dno prenosio na sve jarbole. Oni su pritom toliko vibrirali da smo svakog časa očekivali njihov lom i pad. Odzvanjanje udara brodske korite u praznom brodu stvaralo je utisak da će se brod svakog časa raspasti u komadiće.

Pijane je Ruse privukao miris vina u brodske skladište na krmu. Iskoristili su priliku kad se smrklo, dok smo mi bili zauzeti na pramcu reguliranjem ispusta dvaju sidara, i njih 10 ili 12, već ionako nesigurni na nogama, uvukli su se u predsoblje i navalili na bačve pune vina u skladištu. Mladi kamarot se u to vrijeme slučajno nalazio u prostorijama pod krmom. Očekujući da će se brod ionako svakog časa raspasti, on je bez mnogo promišljanja dao Rusima neki alat da mogu otvoriti bačve.

Kad smo poslije završenog posla na pramcu došli u brodske prostorije na krmu imali smo šta i vidjeti! Između bačava vina u skladištu, po kabinama i u hodniku ležala su tjelesa mrtvo pijanih Rusa; sve unaokolo bilo je zaliveno vinom i od strahovitog zadaha od znojia i vina nije se moglo dugo izdržati. Nekoliko Rusa — u nešto »trijeznijem« stanju — našli smo u salonu kako pred slikom austrijskog konzula u Mariupolu Ivana Draškovića, kleče i mole. Jedva jedvice usjelo nam je uvjeriti ih da to nije slika ni sv. Nikole ni Madone.

Zalosnog li položaja, a sve to u tamnoj noći, s klonulom posadom i pijanim Rusima koji su luđačkim ispadima i pjevanjem izražavali svoj strah.

Tri brodska i dva ruska čamca bili su zajedno vezani po krmu broda. Bili su zaista dobro vezani ali ipak ne tako dobro da ne bi i zbog njih bili zabrinuti. Čamci su tukli jedan od drugu, ali kako da se to sprječii?

Svi smo mi bili iscrpljeni: od besanice, glada i napore. Svakog smo trenutka očekivali da će jarboli pasti na palubu ili da će se brodske korite raspasti, a kakvu smo nadu u spas mogli imati na tolikoj daljini od obale?

Te noći nitko od posade nije ni oka stisnuo.

Nastavit će se.